

เมื่อทูตอเมริกันแผลงฤทธิ์ไม่ถวายสาส์นแก่สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิบูล วิจิตรวาทการ

บุคคลที่ประเทศอเมริกาคัดเลือกให้เป็นทูตเจริญไมตรีกับกรุงสยามในแผ่นดินของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 และสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 นั้น จัดได้ว่ามีคุณลักษณะชนิด The Ugly American แบบพรั่งพร้อม คือเป็นมนุษย์ใจร้อน วางท่าอวดแบ่งเป็นใหญ่เป็นโต ไม่มีมีความประณีตเป็นผู้ดีและไม่เคารพนับถือขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศอื่น

ผู้เขียนเคยเล่าเรื่องของนายแฮริส ทานทูตอเมริกันผู้อวดดีต่อสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแล้ว คราวนี้จะขอเล่าเรื่องท่านทูตอเมริกันอีกคนหนึ่ง ชื่อ นายโยเซฟ บาเลสเตีย ซึ่งเข้ามาสู่กรุงสยามในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นายบาเลสเตียนี้ ก็มีกิริยามารยาทของฝรั่งมาติดกะโหลก เป็นที่น่าชื่นชมพอ ๆ กับนายแฮริส

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ท่านเล่าไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ว่า เมื่อเดือน 5 พ.ศ. 2393 ปีจอ ประธานาธิบดีอเมริกาได้แต่งตั้งให้นายโยเซฟ บาเลสเตีย ขึ้นเรือกำปั่นรบชื่อ ไปรโมศ (ตรงกับภาษาอังกฤษว่าอะไรนิกไม่ออก) มาถึงกรุงสยาม มี commadore (ไทยเรียก กำมะโด) ชื่อ อรหิส (ตรงกับคำอังกฤษว่าอะไรนิกไม่ออกอีก) เอาเรือมาจอดที่สันดอน เมืองสมุทรปราการ แล้วมีหนังสือมาถึงผู้สำเร็จราชการเมืองสมุทรปราการ ขอให้ฝ่ายไทย เอาเรือเล็กมารับคณะทูตทน้อยเถิด

ทางไทยเราก็เตรียมการต้อนรับด้วยความยินดี จัดแจงปลุกเรือใหญ่ให้คณะทูตจากอเมริกา ฟ่านักได้อย่างสะดวกสบาย

“ลุศักราช 1212 ปีจอ โทศก เป็นปีที่ 27 ในเดือน 5 นั้น เปรสิเดนต์ เจ้าแผ่นดินอเมริกัน แต่งให้นายโยเซฟ บาเลสเตีย เป็นทูต เข้ามาขอแก้หนังสือสัญญาซึ่งแอสแมน โรเบิตเข้ามาทำไว้แต่ก่อนมาด้วยกำปั่นรบชื่อ ไปรโมศ กำมะโด ชื่ออรหิส ถึงสันดอนเมื่อเดือน 5 ขึ้น 12 ค่ำ

กำมะโดมีหนังสือมาถึงจมีนไวยวรนารถ ซึ่งสำเร็จราชการอยู่เมืองสมุทรปราการขอเรือลงไปรับ จมีนไวยวรนารถ พระยาสุรเสนา พระยาโชฎีกาฯ พระยาราชวังสัน พระยาวิเศษศักดิ์ฯ บอกขึ้นมา ณ กรุงเทพมหานคร โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดเรือรบไล่สลัด ที่เคยไปรบแอสแมน โรเบิตนั้น ไปรับโยเซฟ บาเลสเตีย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และตีกรับทุตครั้งนั้น กัปตันบรอนเช่าอยู่ จึงโปรดให้ปลูกเรือนรับทุต ที่หน้าวัดประยุรวงศ์ เรือนใหญ่ 4 ห้อง หลังหนึ่ง มีเฉลียงรอบ โรงครัว 3 ห้อง หลังหนึ่ง...สำหรับคนใช้ 3 ห้องหลังหนึ่ง

ครั้ง ฦ เดือน 5 แรม 5 ค่ำ จมื่นไวยวรนาถจัดให้หลวงยกกระบัตร หลวงอาจณรงค์ หลวง วุทธเดช หลวงฤทธิ์แดง ไปรับ โยเสฟ บาเลสเตีย ออกไปถึงกำปั่นรบ กำมะโตะโรหิสให้ยังปืนสลุตตรง ช้าง 21นัด โยเสฟ บาเลสเตีย ก็ลงเรือมาแต่ผู้เดียว กับหมอตินโดยสารคนหนึ่ง จีนคนใช้คนหนึ่ง 3 คนเท่านั้น”

ไทยเรานำเรือรบไล่สลัด ชักธงช้างไปรับนั้น ก็นึกว่าจะได้ต้อนรับคณะทุตใหญ่ กลับเจอแต่ ท่านทุตคนเดียวลงจากสำเภอฟรั่งมากับหมอ 1 คนและจีนรับใช้อีกหนึ่ง ซึ่งก็เป็นการแปลกผิด ประเพณี เพราะตามธรรมดาเวลาพระเจ้าแผ่นดินประเทศอื่นส่งคณะทูตมาถวายพระราชสาส์นต่อพระเจ้ากรุงสยาม เขาก็จะเรียงรายเข้ามาเฝ้าเป็นขบวนใหญ่ เป็นการให้เกียรติแก่เมือง ไทยและประเทศของเขาเอง

ความจริงนายโยเสฟ บาเลสเตีย เดินทางข้ามทะเลมาครั้งนี้ ก็มีคณะทูตติดตามมามาก แต่ คนอเมริกันเขาได้ข่าวว่ากรุงสยามนี้ ป่าเถื่อนและสกปรกมีพยาธิโรคภัยชุกชุม เขาเลยไม่กล้าลงจาก เรือมาเหยียบแผ่นดินของเรา จึงเหลือแต่หัวหน้าคณะ คือ นายโยเสฟ บาเลสเตียนี้ จึงต้องทำใจกล้า หาญ ตัดสินใจมาลงเรือไทยแต่ผู้เดียว

แต่ถึงกระนั้น ความวิตกหวาดระแวงกลัวโรคภัยไข้เจ็บในเมืองไทยทำให้ท่านเอาหมอติดตัว มาด้วย แล้วก็เอาคนใช้จีนแข็งแรงตามมาอีกคนหนึ่ง เพื่อเจ็บหนักจะได้ให้ตัวคนนั้นแบกกลับเรือ สำเภอมอเมริกันที่แสนสะอาดได้ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ท่านเล่าต่อไปว่า

“พวกขุนนางในกำปั่นรบไม่มีผู้ใดมา กลัวความไข้ เรือเข้ามาถึงสมุทรปราการ ฦ เดือน 5 แรม 6 ค่ำได้ยิงปืนสลุตที่ป้อมผีเสื้อค่านับธงอเมริกัน 21 นัด แล้วโยเสฟ บาเลสเตีย บาเลนเซียขึ้นมา ถึงเรือนพัก หน้าวัดประยุรวงศาวาส ฦ วันเดือน 5 แรม 7 ค่ำ

ครั้งนั้นท่านเจ้าพระยาพระคลังไปราชการสักเลข ยังไม่กลับมา จึงโปรดเกล้าโปรด กระหม่อมให้ท่านพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา จางวางพระคลังสินค้า รับทุตแทน”

คนไทยเรา เวลาพบกับอาคันตุกะต่างเมือง ก็จะมีเมตตาจิตพูดจาปราศรัยด้วยอย่างดี จะ กล่าวถามทุกข์สุขโดยไม่รีบเร่ง เพื่อแขกเมืองจะได้สบายใจ

เพราะฉะนั้นเมื่อพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา ท่านพบกับนายโยเสฟ ท่านก็แสดงไมตรีจิต ต้อนรับกล่าววาจาสุภาพถามความไป ว่าเดินทางเหนื่อยไหมในทำนองนี้ แต่แทนที่ทูตอเมริกันท่าน

จะมองเห็นความดีนี้ นายโยเสฟ กลับโกรธ อารมณ์เสีย พานอะอะตึงตึงว่า พุดเรื่องไร้สาระเหล่านี้ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสียเวลา ท่านคงจะอยากรีบกลับไปอยู่ในสภาพฝรั่งเศสเร็วที่สุด ยิ่งไอ้ไอ้อยู่บนพื้นแผ่นดินไทย โอกาสติดโรคภัยไข้เจ็บจากคนป่าเถื่อนก็ยิ่งจะมีมากขึ้น

กิริยามารยาทอันเลวทรามต่ำช้าของฝรั่งนักรบผู้ตบตี ทำให้ฝ่ายไทยเราหมดศรัทธา

“ครั้น ๕ เดือน ๑๒ ค่ำ โยเซฟ บาเลสเตีย มาหาท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาที่บ้าน พร้อมด้วยขุนนางเป็นอันมาก (หมายถึงขุนนางไทย) พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาปราศรัยไต่ถามตามธรรมเนียมซึ่งไปมาหากัน

โยเซฟ บาเลสเตีย โกรธ ตอบว่า จะพูดจาไต่ถามอยู่ดังนี้เสียเวลา จึงชักเอาหนังสือในกระเป่าเสื้อมายื่น ใจความว่า พระเจ้าแผ่นดินอเมริกัน ให้โยเซฟ บาเลสเตีย เป็นทูตเชิญราชสาส์นมาถวาย โยเซฟ บาเลสเตีย ขอให้กำหนดวันเฝ้า

ท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาตอบว่า อย่างธรรมเนียมกรุงเทพมหานคร ที่จะเอาหนังสือไปถวายก่อนนั้น ยังไม่ควร จะพูดจาการสิ่งใดก็ให้พูดกับท่านเสนาบดีให้รู้ความก่อน

โยเซฟ บาเลสเตีย ตอบว่า จะขอเข้าเฝ้าถวายหนังสือแต่พระเจ้าแผ่นดินก่อน เมื่อโปรดให้ขุนนางผู้ใดพูดจาประการใด จึงจะได้พูดความต่อไป

ท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาตอบความว่า ทูตเขมรเข้ามาครั้งก่อน ๆ ก็มีขุนนางเข้ามาเป็นยศศักดิ์มาก ครั้งนี้โยเซฟ บาเลสเตีย เป็นทูตเข้ามา มีแต่ตัวคนเดียว ทิเบราชสาส์นก็ให้มีเสตอร์สมิท บุตรหมอยอนซึ่งอยู่ ณ กรุงเทพมหานครนี้ ทิวตามกันกับร่มคันหนึ่งหนีรักแร้มาเท่านั้น ผิดด้วยอย่างธรรมเนียมฝ่ายสยามยิ่งนัก จะให้เข้าเฝ้าไม่ได้

โยเซฟ บาเลสเตีย ตอบว่าเดี๋ยวนี้ธรรมเนียมยุโรปเปลี่ยนแปลง ธรรมเนียมใหม่ไม่เหมือนครั้งก่อน ใช้ราชทูตผู้เดียวเท่านั้น ราชสาส์นก็ได้ฉันนี้ถือว่าตัวราชทูตเป็นใหญ่ ว่าแล้วโกรธลุกยืนขึ้นเดินออกไปแล้วหันหน้ามาว่า หนังสือเจ้าแผ่นดินอเมริกัน ที่มีเข้ามาครั้งนี้ จะรับหรือไม่รับ ท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาตอบว่า หนังสือนั้นจะส่งให้ก็จะรับ แต่ที่จะให้เฝ้านั้นไม่ได้ ด้วยผิดธรรมเนียมอยู่ โยเซฟ บาเลสเตียก็เดินไป”

ความจริงประเทศอเมริกาก็มีผู้ตบตีไม่น้อย ทำไมราชทูตที่ส่งมาสมัยต้นรัตนโกสินทร์จะต้องกลายเป็นไพร่ไปทุกที

เรื่องการถกเถียงระหว่างนายโยเซฟ บาเลสเตีย กับพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษานี้ ท่านผู้อ่านที่เป็นนักรบผู้ตบตีก็จะเห็นด้วย ว่าไทยถูกฝรั่งนั้นผิด ก่อนจะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเพื่อถวาย

พระราชสาส์นนั้น ทูตจะต้องเจรจาปรึกษากับเสนาบดีอย่างละเอียด ทั้งเรื่องการแก้ไขสัญญาที่ได้เคยมาทำ และเกี่ยวกับพิธีการในวันเข้าเฝ้า

นอกจากนั้น การนำคณะทูตานุทูตเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็ต้องทำเป็นพิธีรีตองให้สมพระเกียรติ นายบำนี่ลงจากสำเภามาคนเดียว มีกุลีจีนชักหางเปื่อยยาวเป็นคณะทูตติดตาม และผู้ถือพระสาส์นนั้น ก็เป็นฝรั่งกลัวแดดธรรมดา หนีบร่มได้รักแร้มา คู่นาทูเรศ สมเพชเวทนายิ่งนัก

ส่วนท่านราชทูตเองนั้น ก็ไม่มีความรู้ ว่าลักษณะประณีตของผู้ดีนั้นเป็นอย่างไร มาถึงก็เบ่งแสดงอำนาจอารมณ์เสีย ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเมืองไทยนี้ร้อน และฝรั่งเขาไม่นิยมอาบน้ำทุกวันหรือเปล่า นายโยเซฟ และนายแฮร์สที่เข้ามาสมัยรัชกาลที่ 4 จึงอารมณ์เสียง่ายเหลือเกิน

เมื่อกลับไปที่พัก ซึ่งเราอุตส่าห์สร้างไว้รับรองท่านทูตนิสยดีนี้ นายโยเซฟก็ทำหนังสือส่งมาที่พระราชวังโดยตรง กล่าวหาว่าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาถูกรบกวนหมิ่นทูตอเมริกันและประเทศอเมริกามาหาอำนาจ สมควรถูกลงโทษอย่างหนัก ฝ่ายเราทราบเรื่องราวดีก็ไม่ได้โต้ตอบกลับไป

นายโยเซฟ บาเลสเตีย เลียงอนตูปัดตูปองไม่ยอมเข้าเฝ้าถวายราชสาส์น บอกว่าฉันไม่ยอมอยู่เมืองไทยแล้วขอส่งเรือมารับหนอย จะกลับสำเภารบกางใบอาลาไป

ฝ่ายไทยเห็นว่า นายฝรั่งคนนี้แกไม่มีมารยาท รับเข้ามาในเมืองหลวงก็จะเป็นอุบาทว์แต่บ้านเมืองของเรา เราก็กองเรือมารับท่านแล่นไปส่งที่สำเภอมะริกันโดยดี พงศาวดารเล่าต่อไปว่า

“ครั้น ณ วันเดือน 6 ขึ้น 1 ค่ำ ท่านเจ้าพระยาพระคลังกลับเข้ามาถึงเมืองกรุงเทพมหานคร โยเซฟ บาเลสเตีย ทำหนังสือยื่นฟ้องพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาว่า ดูกรราชทูต ดูถูกเจ้าแผ่นดินอเมริกันทั้ง 30 เมือง จะต้องแก้ไขเสีย

ท่านเจ้าพระยาพระคลังไม่ตอบประการใด ครั้น ณ วันเสาร์เดือน 6 ขึ้น 6 ขึ้น 9 ค่ำ โยเซฟ บาเลสเตีย มีหนังสือมายื่นอีกฉบับหนึ่ง จะขอกลับไปขอเรือไปส่ง ท่านเสนาบดีโปรดให้จัดเรือญวน แงทรายยาว 12 วา 13 วา 2 ลำ มีธงทวน พลแจวลำละ 40 คน 50 คน ออกไปส่งโยเซฟ บาเลสเตีย ที่กำปั่นรบนอกสันดอน แล้วโปรดให้จมนไววรนารถมีหนังสือไม่ถึงกำมะโดรทิส ชุนนางนายทหาร กำปั่นรบอเมริกัน ที่เข้ามาด้วยโยเซฟ บาเลสเตีย เล่าความที่ไม่ตกลง เกิดทุ่มเถียงกับโยเซฟ บาเลสเตียขึ้น ให้กำมะโดรทิสทราบ

ครั้น ณ วันเดือน 6 แรม 1 ค่ำ กำมะโดรทิสมีหนังสือตอบมาถึงจมนไววรนารถ ความในหนังสือซึ่งมีไปถึงกำมะโดรทิสนั้น กำมะโดรทิสจะมีไปถึงเปรสิเดนต์ ให้ทราบความโดยพิสดารแจ้ง

อยู่ในจดหมายเหตุนั้นแล้ว”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียนเอง เคยได้ศึกษาเรื่องการส่งราชทูตมาเจริญไมตรีระหว่างประเทศต่าง ๆ มากมาย ยังไม่เคยพบกรณีใด ที่ทูตไปถึงเมืองที่ประสงค์จะทำไมตรีด้วย แล้วกลับอวดดีโอหังไม่ยอมถวายพระสาส์นต่อเจ้าผู้ครองแผ่นดิน เรื่องมารยาทการทูตอันประหลาดนี้ ต้องยกให้แก่นายโยเซฟ บาเลสเตีย ท่านทูตสำคัญจากประเทศอเมริกา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้